

BOHEME EN KOKANJE

Een Oudejaarsavondgeschiedenis uit twee rijken, door Bernard Canter.

Aan Willem van Rede.

ERST 'Sinterklaas, toen Kerstmis, nu nog ouwejaar en morgen Nieuwjaar. Het gaat niet vrouw. Alles in een maand. Het is een ruïne. En dat natuurlijk juist tegen 't eind van 't jaar. De huur komt. De lijstenrekening komt. Het kan niet." „Wij moeten de kinderen toch een klein pretje geven. Ze zijn maar eenmaal jong... Als ze nu niet een beetje zon hebben, dan krijgen ze 't misschien nooit."

De schilder zat slap op het oude stoeltje voor 't pas aangezette groote doek, een weiland met koeien gestoffeerd, in den morgen. Den heelen morgen had hij er al voor zitten suffen, voor 't bestelde doek, dat hij maar niet af kon krijgen. Hij, Rienk Witsema, de onbuigzame, nu heelemaal getemd, als een lamme, rheumatische oude leeuw in een beestenspul-wok, hongerig, mak en slaafs. Getemd door honger, on-rust, zorgen. Langzamerhand was hij, de man van het ultra in de kunst, die maling had gehad aan critiek en kunsthandel, het suf, droogbrood-etend schilder-komiekje geworden. In de groote koopstad liep hij nu rond, als hij weer een doekje afhad, het kleine kringetje der notabelen langs, tot hij er weer een gevonden had, die wel eens voor grand seigneur wilde spelen en het doekje als een daad van goedertieren ontvangen en het loon als een aalmoes wegschenken. Doch dat ging zoo maar niet. Eerst moest hij den bohème uithangen. Rienk werd in de huiskamers gelaten, de gedegen huiskamers, met de zwarte piano's, de zwarte schoorsteenen met zwart marmeren pendules en zwarte coupes, de stoelen uit de negentiende eeuw met hun weldoorvoedde, buikachtige lijnen, de étgères met Deutsche import-prutserijen, de zwarte etsen, die onveranderlijk water-achtige tafereelen voorstelden in doodsbleeke passepartouts met weer ronde, buik-achtige zwarte lijsten er om heen. En dan kreeg hij een glaasje port en nog een glaasje port, want hij, de diep-in bezorgde, dood-nuchtere huisvader moest als bohème immers Jan Steens drankzuchtig zijn en dan, voor mevrouw en de oudste dochter en den oudsten zoon moest Rienk los komen om te vertellen van zijn avontuurlijkheidens. Zij dronken van de port van zijn schilder leutigheid. Hoe hij verhuisd was met een hondewagen 's nachts, hij met zijn vrouw en zijn vijf kinderen, omdat hij de huur niet h d kunnen betalen en de huishoer hem kwaad had gewild. Hoe hij den deurwaarder van de belastingen had doen plaats nemen op een palet met nitte verf en toen de man kwaad was geworden, hem aangeboden had de verfvlek op zijn jaspanden te teekenen, dan was 't schilderij goud waard. Hoe hij een dame te portretteeren kreeg op zijn atelier maar geen geld had gehad om de kachel te stoken en zich gered had, door de pot rood-gloeïend te „schilderen", zoodat de kachelscheen te branden als een lier"....

Hij kon kunstjes met de kaart. Hij kon goocheltoeren. Hij knipte van zwart papier silhouetten.... alle deugden van den huiskomiek had hij. En als dan eindelijk het „doekje" kwam, het suffe gestoffeerde weidelandschap, dat in een opdringerige gouden lijst in de huiskamer zou passen als „echte kunst", waaraan het deftig was, óók te gaan doen, dan wist Rienk het aan te prijzen, sprekend over het goede brok kleur, de tonaliteit, de raak neergezette toetsen....

Zoo lukte het dan wel, na loven en bieden, dat hij een „doekje" kwijt raakte en met het geld naar huis snelde, waar dan de droppel op de gloeiende plaat viel.

Een enkele maal, als hij in de stad liep en de beslommering vergat een mooie lucht ziende of een geval van bruine huizen tegen gouden luchten, kwam de oude, echte schilderdrang in hem en hij sloot zich later op in zijn atelier en schilderde „iets voor zichzelf".

Tot hij, na het geluk van de tevredenheid zich geuit te hebben, weer dat andere gevoel in zich voelde opkomen, dat gevoel van verantwoordelijkheid voor zijn gezin, dat van liefde voor vrouw en kinderen. Het was jezelf verkoopen. Het was het dooden van den artist in je. Maar hij had te kiezen of te deelen... en hij koos. Een dag later schilderde hij weer een weiland, gestoffeerd met koeien bij 't hek of bij een sloot, het makke burgermans-huiskamer wandsieraad.

Maar nu, tegen 't eind van 't jaar, was 't al lang slecht geweest. Zoo waar, er was een andere strooming in de kunst-smaak gekomen. Zij wilden zijn doekjes niet meer. Altijd koeien en molens, zeiden de menschen. Hij had het niet thuis gezegd. Zijn vrouw vermedde wel wat. Maar ook zij zweeg. Beiden voelden het komend jaar als een groote bedrukking. Het oude jaar, al was 't dan ook niet schitterend geweest, waren ze ten minste doorgelaveerd. Zij voelden zich alsof ze een schip uit de haven moesten loodsen,

dat te wrak zou zijn om zee te bouwen. 's Middags kwam Nelli weer boven, op 't atelier. zij bracht hem een groote kom warme erwtensoep met een homp worst er in.

„Drink het nu warm op, Rienk. 't Is hier veel te koud"

„k Heb het niets koud", loog hij, wel wetend, dat hij te zuinig stookte.

„'t Is wel waar. 't Is schande, je zult er nog ziek van worden."

Hij, zacht, week van binnen om die altoos-durende liefderijkheid van haar, afgetobd vroeg-oud moedertje-de-vrouw, deed gramstorig. „Waarom heb je er geen mes en vork bijgedaan. Ik kan toch die worst niet met mijn handen eten."

Want hij wist wel, dat hij niet teerhartig of zacht met haar mocht zijn. Dat maakte beiden zoo bedroefd. Zoo'n beetje gewilde hardheid hield je op.

Zij ging weg om mes en vork te halen. Hij nam de kom soep tusschen zijn handen, die hij er kleumend om hield en begon met voorzichtige teugjes te drinken.

Toen zij weer boven kwam was de kom half leeg

„Misschien bevalt u dit beter," zei Rienk gelaten.

Hij zette de kom neer, nam mes en vork, sneed het stuk worst doormidden en zeide, haar het ééne stuk op de vork geprikt, voorhoudend:

„En dat eet jij nu op. Maar hier dat ik er bij sta."

„Ik heb al zoo'n groot stuk op," loog ze nog even.

„Dat kennen we... opeten hoor..."

Haar blik, uit de zachte, bruine, nog altoos jonge meisjes-achtige oogen, beloofde hem. Doch ze ac nog toen de bel met een flinken ruk werd overgehaald.

„Kan 't niet wat zachter..." zei ze bestraffend, verwachtend dat 't een van haar bengels zou zijn. Maar ze hoorde Lientje, de veertienjarige dochter, licht de trap opspringen en buiten adem 't atelier binnenrennend, zei zij: „Moe, moe... komt u gauw. Een heele deftige heer en een dame met een persianer mantel en echte aigrettes op haar hoed en een jongen heer"....

Moeder was al naar beneden. Rienk zette de kom achter een doek tegen den wand, maar nam, als een jongen, toch nog even één slokje, schoot haastig een fluweelen jasje aan, maakte drie stoelen leeg, veegde met zijn mouw het stof van de zittingen, klopte met zijn hand het stof van zijn mouw...

Hij hoorde ze al naar boven komen. Nelli zette haar liefdoenderigste stem op. „Nog een trapje... Ja, 't is wat erg hoog... maar u begrijpt wel, 't is om het licht te doen'..."

De treden kraakten. Rienk trok de deur open. De heele deftige heer, de dame met de persianer mantel en de echte aigrettes op haar hoed en de jongen heer kwamen binnen;

namen haastig plaats op de stoelen, moe van de drie verdiepingen trappen.

Ze kwamen, vader en moeder met hun eenigsten zoon om een schilderij te koopen voor hun jongen. Hij was op de handelsacademie te Rotterdam en nu zou hij te Rotterdam gaan wonen. Zij hadden al kamers gehuurd, mooie kamers, maar zoo vreeselijk burgerlijk. Aan den wand een fluweelen schild met er op geschilderd: „zooals het klokje thuis tikt, tikt het nergens."

„Zelfs niet in de lommerd", bohén iende Rienk.

De grap werd niet met gelach ontvangen. Rienk zag opeens meewaren langs 't gelaat van de dame glijden en 't deed hem zeer.

„Wij willen zijn kamers een beetje gezellig maken. En daarom zijn wij bij u gekomen. Mijn zoon heeft eens op een veiling in den Haag een mooi stuk van u gezien en dat ont-houden. Zoo iets wilde hij gaarne hebben."

Rienk toonde een doek, dat hij gereed had, koetjes in de weide.

„Beware!" riep de jonge heer bruusk uit.

„Dat is soep."

Rienk Witsema schrikte op en zijn blik ging snel en schuw naar de plaats waar hij zijn kom erwtensoep verborgen had. Maar de jonge handelsstudent, had niet de werkelijke soep gemeend, doch zoo zijn critiek geleverd op het schilderij.

„Het is een mooi brok kleur", zei Rienk maar minder overtuigd dan hij 't anders deed.

„'t Is een slap groetje van wijlen de Haagsche school," meende het jonge mensch, zijn pir ce-nez recht schuivend op zijn pedanten neus.

„Misschien bevalt u dit beter," zei Rienk gelaten. En hij zette een nieuw doek op den ezel.

Neen neen, neen... dat is alles zuivel-schilderij. Ik houd alleen van het echte."

„Ik vind het heel mooi," waagde de vader te zeggen.

„Maar jouw smaak in kunst ook vader. Hier mijn papa is een kinomaan. Weet u wat dat is?"

„Een nieuwe richting?" vroeg Rienk aarzelend.

„Een nieuwe ver-richting. Tooverlantaren voor groot en klein. De bioscoop is zijn verlangen. En met Sinterklaas heeft hij mij een aschbak gegeven, voorstellende een opzittenden poedelhond met een cylinderhoed op..."

„Jongen, houd op!" zei de moeder lachend.

„Dat heet studentikoos," verweerde de vader, maar met het moment dat hij studentikoos zeide, ging zijn blik vol liefde naar zijn eenigste.

Rienk zette alle doeken, die hij in voorraad had op den ezel. Maar de jonge handelsstudent was onverbiddelijk. Rienk echter in stede van boos te worden, voelde inwendig genegenheid voor den jongen man, want hij zei verbluffend raak de waarheid. Rienk wist zelf wel, dat het geen kunst was. En er schenen dan toch eindelijk menschen geboren te worden, die de gave van het oordeel des onderscheids hadden.

„Het spijt mij mijnheer voor de moeite. Maar als ik wat koop, koop ik wat goeds. Ik kom eens bij u terug."

De vader was 't niet eens met zijn zoon. Opeens, alsof hij toonen wilde, moedig te kunnen zijn, zei hij:

En ik vind dat schilderstuk fijn gepenseeld en ik koop het voor mijn eigen bibliotheek."

„Waar hij in gebonden exemplaren de „Gartenlaube" litteratuur bestudeerd..." hoorde de student.

„Hoeveel is de prijs?" ging de vader waardig voort.

„Drie honderd gulden," zei Rienk, meteen denkend, dat hij wel honderd zou kunnen laten vallen.

„Voor dien prijs neem ik het." De vader wilde toonen, dat hij, als 't er op aan kwam, naar niemand te luisteren had.

Rienk trilde van geluk. Maar meteen liep de student op het oude doek toe, dat omgekeerd tegen den wand stond en dat de halfgeleegde kom erwtensoep verborgen hield.

„Wat is dat voor een doek?" vroeg de student nieuws-gierig.

Metten had hij 't doek opgelicht, lette niet op de kom met groen indiksel en plaatste het schilderstuk zelf op den ezel.

Het was een aanleg voor een avondschemering in de stad, zooals Rienk wel een enkele maal voor zichzelf maakte om dan droef weg te zetten, wel wetend dat om zooiets te vol-toeien en erkend te zien, er toch geen hoop was voor een doodarm huisvader met vijf kinderen.

„Jongen, mijnheer... had u dat niet eerder kunnen toonen. Dat is heel gevoelig. Dat is een aanzet, een schets, maar ik heb dikwijls liever de schets dan het schilderij dat er naar gemaakt is... Ziet u, mijnheer, dat heeft nu 't zelfde als uw schilderij op die veiling..."

Moeder, dat wil ik voor mijn kast hebben."